

VONDSTMELDING

EEN KERATINE-HOORN VAN DE OEROS (Eos primigenius EOJANUS 1827)
UIT DE NOCRDZEE

Door L. Stolzenbach

Sinds enige tijd komen Olaf (mijn zoon) en ik in Zeeland om van vissers de door hen opgeviste botten te kopen. Soms zitten er leuke en interessante dingen bij, maar het gros is afval en niet meer te herkennen. Zo waren we eind augustus vorig jaar wederom in Stellendam en gingen aan boord van een schuit om te kijken of er iets van onze gading bij was. Veel was er niet. Een paar botjes en een stuk hoorn. Ik nam dit stuk hoorn in mijn handen en bekeek het eens beter. Er zaten twee gaten in de wand, kennelijk van boormossels, en aan de punt was er een gleuf in 'gezaagd'. Het was een sierlijke en nogal forse hoorn. Mijn gedachten gingen wel in de richting van een oud rund, maar uit ervaring wist ik dat keratine-hoorns nooit oud zijn. Immers, wanneer men een koeie- of schapehoorn in de grond stopt, dan is deze na een jaar of vier, uiterlijk vijf, helemaal op of 'verzeept'. Dus was het uitgesloten dat deze hoorn oud was. Misschien van een over boord gegooid rund (watoessi of iets dergelijks). De hoorn en de botten lieten we achter aan boord en gingen met meer of minder succes nog andere schuiten af.

Huiswaarts rijdend hadden Olaf en ik het nog over die hoorn; dat hij wel op een hoorn van een oeros leek die we op tekeningen wel eens gezien hadden. Maar gezien het verzeepingsproces was dit onmogelijk.

Tot we in september tijdens een bijeenkomst van de WPZ te gast waren bij de heer Heinrich, Museumsleiter van het Museum für Ur- und Ortsgeschichte te Eottrop, ERD. De heer Heinrich vertelde over de vondsten die hij en zijn medewerkers bij kanaalaanleg in het Emschertal hadden gedaan: mammoet, runderen en dergelijke. Maar zijn trots, dé vondst, was een keratine-hoorn van een oeros. Deze hoorn was in zo'n slechte staat (verzeept) dat hij bij de minste aanraking beschadigd werd. Het had hem nogal moeite gekost de hoorn te 'bergen' en te conserveren, maar het was gelukt en daarop was hij zo trots als een pauw. Bij het zien van de hoorn keken mijn zoon en ik elkaar aan met een blik van 'Zou het nou toch waar zijn geweest?' De heer Heinrich ging verder met zijn interessante verhaal, maar de twijfel was weer gerezen. Maar ja, voorbij is voorbij, dus de hoorn aan boord van dat schip moest zo snel mogelijk uit het hoofd gezet worden. Volgende keer beter.

De reizen naar Zeeland werden hervat, botten gekocht, de verzameling uitgekreed. Het was inmiddels november geworden. Olaf en ik waren weer in Stellendam. We liepen in de binnenhaven toen er een opvarende van een van de schepen naar ons toe kwam met de vraag of we nog 'kluven' konden gebruiken.

Ik deelde hem mede dat dat nog steeds het geval was, waarop hij ons voorging naar een aan wal staande schuur, waarin enkele kisten met 'kluven' stonden. Het grootste gedeelte bestond uit mammoetkiezen. Daar ik wel eerst wil weten wat ik koop, keek ik de kisten na op hun inhoud om een bod te kunnen doen. Plotseling trok een uitroep van Olaf mijn aandacht, en tot mijn onbeschrijfelijke verrassing zag ik dat hij die bewuste hoorn van ruim drie maanden eerder in zijn hand had, met - en dat was het mooiste - een stuk van de hoornpit. Dat dit in de hoorn hoorde werd bewezen door het feit dat de al eerder vermelde twee gaten in de hoorn correspondeerden met twee plaatsen op de pit, waarop afzettingen van zeediertjes zaten. Elij dat het stuk toch niet terug in zee gestort was, rekende ik met deze visser af en gaf wat extra's omdat hij alles gedurende die maanden zo goed bewaard had. Thuisgekomen hebben we meteen het stuk hoorn met de pit, die kurkdroog waren, schoongemaakt en geconserveerd. De grootste lengte van de hoorn bedraagt 54,5 cm, van de pit 23,4 cm en de omtrek van de hoorn is ong. 25 cm. Het is jammer dat de ons bekende conserveermiddelen alle gechlloreerde waterstoffen bevatten, zodat Cl4-onderzoek onmogelijk is. Anders was de ouderdom van de pit ongeveer te achterhalen geweest. Daar we toch wel wat meer zekerheid wilden hebben over de determinatie hebben we de hoorn met pit als eerste aan Dr. D.P. Bosscha Erdbrink voorgelegd. Hij kwam tot de voorzichtige bevinding dat het een stuk van een rechter hoorn van een oeros (Eos primigenius EOJANUS 1827) was. De gaten zouden waarschijnlijk veroorzaakt zijn door de ruwe hoormossel (Zirfaea crispata L. 1758), de insnijding aan de punt mogelijk door ketting of lijn. Ouderdom Laat Pleistoceen of Vroeg Holoceen (Preboreaal). Ook de heer Erdbrink vond het jammer dat een Cl4-datering niet meer mogelijk was. Toen de hoorn en de pit terug waren van het onderzoek door de heer Erdbrink heb ik de heer Heinrich in Bottrop gebeld en hem verteld dat wij ook een hoorn hadden gevonden die verdacht veel leek op een oeroshoorn. Ik vroeg hem of ik mijn hoorn eens kon komen vergelijken met de hoorn die zich in het Quadrat-Museum bevindt. Dat vond hij prachtig en was mee enthousiast dat er nog meer van deze hoorns zouden zijn. En de pit vond hij helemaal bijzonder. Of we niet gelijk een afspraak konden maken om de stukken te vergelijken. Dat hebben we dus gedaan en zo togen wij naar Bottrop. Daar aangekomen werden we hartelijk ontvangen door de heer Heinrich en diens assistent, wiens naam me ontschoten is. Onder het genot van een kop koffie werden hoorn en pit uitgepakt en de heer Heinrich ter hand gesteld. Deze bekeek hem even en stak zijn hand uit met de woorden: 'Herr Stolzenbach, ich muss Ihnen gratulieren. Hier ist kein Zweifel möglich, dies ist ein echter Auerochshorn. Nochmals, ich gratuliere.' Samen zijn we toen nog de hoorn gaan bekijken die de heer Heinrich gevonden had en kwamen tot de vaststelling dat er inderdaad geen twijfel mogelijk was omtrent de identiteit van het dier dat deze

hoorn gedragen had. Na een bezoek aan museum, kelders en conserveerruimten namen we afscheid van de heer Heinrich en zijn assistent en gingen weer huiswaarts. Van de heer Heinrich kregen we de bibliografische gegevens van een boekje over oeros en wisent dat we met hulp van Dick Mol in ons bezit kregen. In dit boekje 'Der Ur und seine Beziehungen zum Menschen' van prof.dr. Hans von Lengerler uit 1953 staan beschrijvingen en afbeeldingen van diverse typen van oeros en wisent. Hierin staat ook te lezen dat hoorns van oerosen gebruikt werden als drinkbeker, gevat in zilver en op een voet geplaatst. De gleuf aan de punt van ons exemplaar doet denken aan versiering of gebruik als drinkbeker, maar hoe zou dan de hoornpit te verklaren zijn? Ook kan men denken aan Pamplona in Spanje, waar men elk jaar als volksvermaak een stel jonge stieren met knoppen op de hoornpunten door de straten jaagt. Ik neem evenwel niet aan dat dit in de tijd dat de grote oerrunderen nog bestonden al met enthousiasme gedaan werd. Het vraagteken aangaande de gleuf in de punt blijft dus bestaan. Ook heb ik de heer Dr. D.A. Hooijer uit Oegstgeest hierover geraadpleegd. De heer Hooijer is lange tijd aan het museum te Leiden verbonden geweest en heeft ook veel veldwerk gedaan. In zijn grote bibliotheek met vakpublicaties stond ook veel over de oeros. Één van de geschriften handelt mede over de herontdekking van een oeroshoorn die abusievelijk wisenthoorn genoemd werd, een naamsverwarring die al in de 13e eeuw voorkwam. Het stuk maakt melding van een oeroshoorn die in het jaar 1364 door hertog Wratislav V op jacht werd buitgemaakt. Van deze hoorn werd een drinkbeker gemaakt. Hij behoorde in een stel, waarvan één exemplaar door de hertog is nagelaten aan de Dom van Cammin, de andere aan zijn neef. Het eerste is na vele omzwervingen in 1937 toch weer opgedoken, het andere is waarschijnlijk verloren gegaan. Hierover bestaat een publicatie van Max Hilzheimer, uitgegeven door het 'Institut für landeswirtschaftliche Zoologie der Universität Berlin', 8 juni 1937. Van twee tamelijk goed bewaard gebleven stukken (spitsen) wordt melding gemaakt in een 'Sitzungsbericht der Gesellschaft naturforschender Freunde zu Berlin' van 16 jan. 1900. Één hiervan bevond zich toen in het Hertogelijk Museum te Oldenburg, de andere in de 'Zoologische Sammlung der Königlich-landwirtschaftlichen Hochschule' te Breslau. Er komt o.a. ter sprake dat hoorn in hoge moerassen vrij goed bewaard blijft, maar dat bot verdwijnt. In een enkel geval zou het voorkomen dat bot bewaard blijft, zij het in minder goede staat, terwijl onze hoorn zich in redelijke, maar de pit zich in voortreffelijke staat bevindt. Elijft nog de gleuf in de spits en de vraag: 'WIE WEET HET?'

Adres van de auteur:
 Regent Smitsstraat 24
 5272 EE St.Michielsgestel